

Αθήνα, 9 Ιουλίου 2018

Δελτίο Τύπου

Εκπαίδευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα:

Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις

Τις επιπτώσεις της κρίσης στη σχέση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας καθώς και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η ελληνική εκπαίδευση παρουσιάζει μελέτη του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE), με τίτλο «Εκπαίδευση και αγορά εργασίας στην Ελλάδα: Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις».

Η μελέτη καταγράφει τη διαχρονικά προβληματική σχέση εκπαίδευσης – αγοράς εργασίας και την περαιτέρω επιδείνωση της κατάστασης μετά το ξέσπασμα της κρίσης το 2009. Στη μελέτη διατυπώνονται προτάσεις για την επανασύνδεση της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας, τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος και της απόδοσης της δημόσιας δαπάνης στην εκπαίδευση.

Σύμφωνα με τη μελέτη, η πολιτική της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης που ακολουθήθηκε από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και μετά, με μεγάλη αύξηση του αριθμού των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, των φοιτητών και των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης (ο αριθμός πτυχιούχων ανήλθε το 2017 σε 2,12 εκατ. έναντι 1,18 εκατ. το 2001), δεν κατάφερε να αντιμετωπίσει την προβληματική σχέση εκπαίδευσης – αγοράς εργασίας, ιδιαίτερα του πανεπιστημιακού τομέα, που παραδοσιακά παραμένει προσανατολισμένος στην εκπαίδευση στελεχών της δημόσιας διοίκησης και, κυρίως, του κλάδου της εκπαίδευσης. Επιπρόσθετα η αύξηση του επιπέδου εκπαίδευσης δεν συνέβαλε στη μείωση της ανεργίας. Όπως προκύπτει από τη μελέτη, μεταξύ 2000-2009:

- Στον ιδιωτικό τομέα αυξήθηκε το μερίδιο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης στους απασχολούμενους (από 14% σε 18%) και των αποφοίτων Λυκείου (από 29% σε 34%), ενώ στον δημόσιο τομέα αυξήθηκε το μερίδιο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης (από 57% σε 64%) και των κατόχων μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών (από 1% σε 4%), ενώ μειώθηκαν τα μερίδια του Λυκείου (από 26% σε 21%), του Δημοτικού (από 8% σε 3%) και του Γυμνασίου (από 3% σε 2%), δείχνοντας ότι η πολιτική της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης οδήγησε σε αύξηση της απασχόλησης πτυχιούχων, πρωτίστως, στο δημόσιο τομέα.
- Οι σημαντικότεροι κλάδοι απασχόλησης των αποφοίτων του πανεπιστημιακού τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης, ήταν στην Ελλάδα η εκπαίδευση και η δημόσια διοίκηση,

τομείς στους οποίους απασχολούνται αναλογικά περισσότεροι πτυχιούχοι σε σύγκριση με τις χώρες της ΕΕ-28.

- Ενώ τα ποσοστά ανέργων μειώθηκαν σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης, με εξαίρεση το Δημοτικό, το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας διατηρήθηκε μεταξύ των αποφοίτων μεταδευτεροβάθμιας και μέσης εκπαίδευσης (Γυμνάσιο ή Λύκειο). Σε αντίθεση με άλλες αναπτυγμένες χώρες όπου γενικά ισχύει ότι, όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο εκπαίδευσης των ατόμων, τόσο μικρότερο είναι το ποσοστό ανεργίας, στην Ελλάδα οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης είχαν περίπου ίσο ποσοστό ανέργων με τους αποφοίτους χαμηλής εκπαίδευσης στο Δημοτικό.
- Το μερίδιο των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης μεταξύ των ανέργων αυξήθηκε σε 19%, ενώ μειώθηκαν εκείνα των χαμηλότερων επιπέδων εκπαίδευσης (16% Δημοτικού και 36% Λυκείου), και παράλληλα άρχισαν να καταγράφονται μεταξύ των ανέργων οι απόφοιτοι μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών (με 1,7%).

Σύμφωνα με τη μελέτη του IOBE, κατά την περίοδο πριν την έναρξη της κρίσης, στη διαχρονικά προβληματική σύνδεση της μέσης εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας στην Ελλάδα προστέθηκαν σταδιακά οι επιπτώσεις της πολιτικής της διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα την αύξηση και του μεριδίου των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης μεταξύ των ανέργων, μεγεθύνοντας σταδιακά την αναντιστοιχία εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας και σε αυτό το επίπεδο.

Η εξέλιξη αυτή συνέβαλε σημαντικά και στην τάση φυγής πτυχιούχων στο εξωτερικό, την περίοδο αυτή. Μια αναντιστοιχία που θα ήταν πολύ μεγαλύτερη αν δεν λειτουργούσε «διορθωτικά» το κράτος ως εργοδότης του αυξανόμενου αριθμού πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης και κατόχων μεταπτυχιακών ή διδακτορικών σπουδών.

Το σοκ της κρίσης

Η έναρξη της κρίσης και η δημοσιονομική προσαρμογή που ακολούθησε είχαν σημαντικές επιπτώσεις στη σύνδεση εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας. Η μεγάλη μείωση της απασχόλησης και η αύξηση της ανεργίας που σημειώθηκαν, προκάλεσαν βαθιά ρήξη στην ήδη προβληματική σχέση μεταξύ εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας που είχε διαμορφωθεί και ενισχυθεί πριν την κρίση. Ειδικότερα, μετά το 2009:

- Η μεγαλύτερη μείωση της απασχόλησης ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, σημειώθηκε στους απασχολούμενους με χαμηλότερη εκπαίδευση στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο, σε αντίθεση με τους απασχολούμενους που είναι πτυχιούχοι ανώτατης εκπαίδευσης. Ως αποτέλεσμα, το μερίδιο των πτυχιούχων ανώτατης εκπαίδευσης στο σύνολο της απασχόλησης αυξήθηκε κατά 10 περίπου μονάδες (από 21,4% το 2009 σε 30,9% το 2017), των κατόχων μεταπτυχιακών/διδακτορικών κατά 4 μονάδες (από 0,7% σε 4,8%) και των αποφοίτων Λυκείου κατά 3 μονάδες (από 31,7% σε 34,7%), εξέλιξη που αντανακλά την συνεχιζόμενη αύξηση του εκπαιδευτικού επιπέδου των απασχολούμενων και μετά την έναρξη της κρίσης.
- Το ποσοστό απασχόλησης μειώθηκε σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα να είναι το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών της ΕΕ-28 για τη μέση και την ανώτατη εκπαίδευση, και κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ-28 για τους αποφοίτους χαμηλής

εκπαίδευσης. Ενδεικτικά, το ποσοστό απασχόλησης στην ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα διαμορφώνεται στο 66% έναντι μ.ο. 78% στην ΕΕ-28, ενώ τη δεύτερη χειρότερη επίδοση εμφανίζει η Κροατία με 73%.

- Η μεγαλύτερη αύξηση του αριθμού των ανέργων σημειώθηκε μεταξύ των αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης (179,1%) και ακολούθησαν εκείνοι με εκπαίδευση στο Λύκειο (138,4%), ενώ η μικρότερη στους ανέργους με εκπαίδευση Δημοτικού (55,6%).
- Παρά το γεγονός ότι στο σύνολο των ανέργων το υψηλότερο μερίδιο καταλαμβάνουν οι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης στο Λύκειο -παραμένοντας σχεδόν αμετάβλητο τις τελευταίες 2 δεκαετίες-, η μεγαλύτερη αύξηση μεριδίου, κατά 5 μονάδες, μετά την έναρξη της κρίσης, σημειώθηκε στους αποφοίτους ανώτατης εκπαίδευσης (από 19% σε 24%).
- Οι απασχολούμενοι στον ιδιωτικό τομέα με ανώτατη εκπαίδευση και με μεταπτυχιακές ή διδακτορικές σπουδές αυξήθηκαν (με μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 1,8% και 8,2% αντίστοιχα), ενώ οι απασχολούμενοι με χαμηλό ή μεσαίο επίπεδο εκπαίδευσης μειώθηκαν. Οι απασχολούμενοι, όμως, στον δημόσιο τομέα με ανώτατη εκπαίδευση μειώθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό μεταβολής 4,3%.
- Παρά την αύξηση των ανέργων πτυχιούχων μετά την έναρξη της κρίσης, τα ποσοστά ανεργίας τους, αν και υπερδιπλασιάστηκαν (από 7% σε 17,1% το 2017), παραμένουν τα χαμηλότερα μεταξύ των επιπέδων εκπαίδευσης, λόγω και της φυγής πολλών στο εξωτερικό. Από την άλλη, η πρόσβαση στην αγορά εργασίας είναι πιο εύκολη στα άτομα με μεταπτυχιακές ή διδακτορικές σπουδές, καθώς το ποσοστό ανεργίας έχει διαμορφωθεί στο 10% περίπου το 2017, έναντι 7% το 2009.
- Τα ποσοστά απασχόλησης και ανεργίας επιδεινώνονται για όσους αποφοίτησαν πιο πρόσφατα από όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, δείχνοντας τις μεγαλύτερες δυσκολίες εύρεσης εργασίας που αντιμετωπίζουν όσοι ολοκληρώνουν τις σπουδές τους.
- Τα ποσοστά των νέων ανέργων -όσοι δηλ. δεν έχουν εργαστεί στο παρελθόν- είναι, σταθερά τις τελευταίες 2 δεκαετίες, υψηλότερα μεταξύ των αποφοίτων μέσης εκπαίδευσης στο Λύκειο (43% το 2017, έναντι 39% το 2009 και 43% το 2001), ενώ ακολουθούν οι απόφοιτοι ανώτατης εκπαίδευσης (29% το 2017 και το 2009 από 17% το 2001).
- Ο βαθμός συνάφειας της εκπαίδευσης με την εργασία που εκτελούν οι απασχολούμενοι μέσης εκπαίδευσης κατατάσσει την Ελλάδα στην 25η θέση μεταξύ των 28 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρότι οι απόφοιτοι μέσης τεχνικής-επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα δηλώνουν μεγαλύτερη συνάφεια από τους απόφοιτους μέσης γενικής εκπαίδευσης στο Λύκειο.
- Η εκπαίδευση έχει θετική επίδραση στις προοπτικές απασχόλησης καθώς π.χ. σε σύγκριση με τους αποφοίτους λυκείου, οι πτυχιούχοι πανεπιστημίων και ΤΕΙ έχουν υψηλότερες πιθανότητες να εργάζονται (κατά 65% και 41% αντίστοιχα). Η επίδραση, ειδικότερα, της ανώτατης εκπαίδευσης στην πρόσβαση στην απασχόληση, ενισχύθηκε την περίοδο της κρίσης.

- Οι πιθανότητες απασχόλησης των αποφοίτων πανεπιστημίων στον δημόσιο τομέα μεταξύ 2008-2016 μειώθηκαν σημαντικά, ενώ αντίθετα, τα ΤΕΙ αύξησαν σημαντικά τις πιθανότητες απασχόλησής τους στον ιδιωτικό τομέα, καλύπτοντας σημαντικό μέρος της απόστασής τους από τους αποφοίτους πανεπιστημίων πριν την έναρξη της κρίσης (από 44,3% το 2008 σε μόλις 7,7% το 2016). Σημαντική αύξηση των πιθανοτήτων απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα σημειώθηκε και για τους κατόχους μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών, δείχνοντας την αυξανόμενη στροφή της απασχόλησης αποφοίτων ανώτατης εκπαίδευσης προς τον ιδιωτικό τομέα.
- Ο μισθός των εργαζομένων, παρότι είναι μειωμένος το 2016 σε σχέση με το 2008, έχει θετική συσχέτιση με το επίπεδο εκπαίδευσης. Η επίδραση του επιπέδου εκπαίδευσης στις αποδοχές από την εργασία διατηρείται, στη διάρκεια της κρίσης, αλλά με μικρότερη ένταση μεταξύ των βαθμίδων εκπαίδευσης.
- Αν και στις γυναίκες ο μισθός είναι χαμηλότερος σε σχέση με τους άνδρες, η αξία των σπουδών – βάσει των αποδοχών από την εργασία – είναι υψηλότερη από τους άνδρες.
- Σημαντικές διαφορές στις αμοιβές εργαζομένων στον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα, για όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Οι επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα αμείβουν τους εργαζόμενους με μισθό χαμηλότερο από ό,τι ο στενός ή ευρύτερος δημόσιος τομέας, και το επίπεδο εκπαίδευσης, ως προσδιοριστικός παράγοντας των αποδοχών, έχει μικρότερη επίδραση στον ιδιωτικό σε σχέση με το δημόσιο τομέα.

Οι προκλήσεις για την εκπαίδευση

Τα αποτελέσματα της μελέτης δείχνουν ότι οι συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί περιορίζουν σημαντικά την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος και την απόδοση της δημόσιας επένδυσης στην εκπαίδευση. Απαιτούν, επομένως, παρέμβαση για τη βελτίωση τους. Η οικοδόμηση ενός νέου παραγωγικού προτύπου, διεθνώς ανταγωνιστικού, με εξαγωγικό προσανατολισμό ειδικότερα σε συνθήκες έντονων τεχνολογικών μετασχηματισμών, δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς ριζικές αλλαγές και στο εκπαιδευτικό σύστημα, στην μεριά δηλαδή της προσφοράς δεξιοτήτων στην αγορά εργασίας. Με τις παλιές γνώσεις και δεξιότητες δεν μπορεί να οικοδομηθεί ένα νέο παραγωγικό πρότυπο. Χρειάζεται να αντιμετωπιστούν οι εξής επιμέρους προκλήσεις:

- Ο αναπροσανατολισμός της ανώτατης εκπαίδευσης από την προετοιμασία των αποφοίτων για την απασχόληση στον δημόσιο τομέα στην απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα, και ιδιαίτερα στους τομείς με εξωστρεφή εξαγωγικό προσανατολισμό.
- Ο αναπροσανατολισμός της μέσης λυκειακής εκπαίδευσης από τη γενική εκπαίδευση στην τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση, με αύξηση της ελκυστικότητάς της και της συμμετοχής των μαθητών σε αυτήν, συνδεδεμένης με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.
- Η επανεκπαίδευση των ανέργων αποφοίτων για την επανένταξη τους στην αγορά εργασίας.

Η πρόκληση της αποκατάστασης της βαθιάς ρήξης και της σύνδεσης της εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και τις ανάγκες της οικοδόμησης ενός νέου βιώσιμου παραγωγικού

προτύπου συνδέεται στενά με την πρόκληση της οικοδόμησης ενός εξωστρεφούς και ευέλικτου εκπαιδευτικού συστήματος σε όλες τις βαθμίδες, που αλληλεπιδρά λιγότερο με το κεντρικό κράτος και περισσότερο με το οικονομικό, κοινωνικό και τοπικό του περιβάλλον, και μπορεί ευκολότερα να αλλάζει και να προσαρμόζεται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Η πρόκληση της σύνδεσης της ελληνικής εκπαίδευσης με την απασχόληση συνδέεται με την πρόκληση της οικοδόμησης, αφενός, ενός συστήματος αυτόνομων ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης με ευέλικτη οργάνωση και αποτελεσματική διοίκηση. Αφετέρου, συνδέεται με την οικοδόμηση ενός αποκεντρωμένου συστήματος μέσης εκπαίδευσης συνδεδεμένου σχετικά περισσότερο με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Η αυτονομία όμως των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης, η αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος, και η αλλαγή των μαθητικών και φοιτητικών ροών εντός του συστήματος απαιτούν την ριζική αλλαγή της διακυβέρνησης, με αλλαγή του τρόπου χρηματοδότησης, διοίκησης και εποπτείας, και την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών δομών.

Η μελέτη είναι διαθέσιμη στην ιστοσελίδα του IOBE (www.iobe.gr).